

נושא שני

'פנים יפות' על הפסוק "עד שוב אף אחיך ממך" - השפעת הרגש השלילי או החיובי שנמצא בתוך ליבו של המחנך על אישיותו והתנהגותו של התלמיד.

'פנים יפות' עד שוב אף אחיך ממך

בספר 'פנים יפות' לבעל ה'הפלאה' הוא מדבר בהרבה מקומות על ה"כמים הפנים לפני כן לב האדם לאדם", ובכל מקום יש בזה דברים נפלאים ומיוחדים.

בפרשת תולדות (בראשית פרק כז), יש קושיא למה הפסוקים מכפילים את עצמם. בפסוק מ"ד רבקה אומרת ליעקב לברוח אל לבן כי 'עשיו' רוצה להרוג אותו, ואיך ידע יעקב מתי הוא כבר יכול לחזור הביתה – כש'עשיו' יירגע מהכעס יעקב יוכל לחזור.

בראשית פרק כז

פסוק מ"ד: וַיִּשְׁבֹּת עִמּוֹ יָמִים אַחֲדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב

חַמַּת אַחִיךָ:

פסוק מ"ה: עַד שׁוּב אֵף אַחִיךָ מִמֶּךָ וְשָׂכַח אֶת אֲשֶׁר

עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׂם לָמָּה

אֲשַׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:

נשאלת השאלה למה כופלת רבקה את דבריה, בפסוק מ"ד היא אומרת ליעקב להישאר אצל לבן עד שעשיו יירגע עד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אַחִיךָ, ומיד אחר כך בפסוק מ"ה רבקה שוב חוזרת ואומרת ליעקב, שכשאחיק עשיו יירגע תחזור עד שׁוּב אֵף אַחִיךָ מִמֶּךָ. למה היא שוב חוזרת ואומרת ליעקב שכאשר ישוב חרון האף מ'עשיו' אז תחזור "עד שׁוּב אֵף אַחִיךָ מִמֶּךָ"? הרי את זה היא כבר אמרה לו בפסוק הקודם "עד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אַחִיךָ".

פְּנִים יָפוֹת

יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּפֶל הַלְשׁוֹן עַל פִּי מֵה שֶׁכֶּתוּב בַּפְּסוּק (תהילים קלט, כא) הֲלֹא מְשַׁנְּאִיךָ ה' אֲשַׁנָּא וּבִמְתַקוּמִיךָ אֶתְקוּטָט, תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאֲתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּפוּל וּמְשַׁלֵּשׁ, אֲמַנֵּם עֲנִינוּ הוּא מִפְּנֵי שֶׁאָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (משלי כז, יח) כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם, כִּי אִם יֵאָהֵב אָדָם חֲבֵרוֹ וְתִתְחַזַּק מְאוֹד אֶהְבְּתוּ אֵלָיו הוּא גוֹרֵם שְׂגָם חֲבֵרוֹ יֵאָהֵבֵהוּ וְהוּא נִקְרָא אוֹר חוֹזֵר, וְכֵן לְהִפְךָ אִם יִשְׁנָא חֲבֵרוֹ וְתִתְחַזַּק שְׁנֵאֲתוֹ מְאוֹד גוֹרֵם שְׂגָם חֲבֵרוֹ יִשְׁנָא אוֹתוֹ.

וְזֶה שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאֲתִים שְׁכָל כֶּף הִיָּה שְׁנֵאֲתֵם בְּתִכְלִית שֶׁגֵּרְמָה שְׁאוֹיְבִים הָיוּ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב הֲלֹא מְשַׁנְּאִיךָ ה' אֲשַׁנָּא וְלֹא אָמַר שׁוֹנְאִיךָ, אֶלֶּא דְבִאֲמַת אָמְרוּ חַז"ל (עבודה זרה נה א) בַּפְּסוּק (דברים ד, יט) וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיְמָה וְגו' אֲשֶׁר חֵלֵק ד' וְגו' כְּדֵי לְהַטְעוֹתֵם, הִרִי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹנָא אוֹתֵם וּמְחַמֵּת זֶה מְטַעֵה אוֹתֵם עַד שֶׁהֵם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל (שם ב ב) בְּזוֹ מִצְוֹת שׁוֹתֵר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֵין רְצוֹנוֹ בְּקִיּוּמָם, וְזֶה שֶׁאָמַר מְשַׁנְּאִיךָ שְׁכָל כֶּף שׁוֹנָא אוֹתֵם שֶׁאֲתָה גוֹרֵם שְׁנֵאֲתֵם אוֹתְךָ, וּמִזֶּה לְמַדְתִּי שְׂגָם אֲנִי שְׁנֵאֲתִים תְּכַלִּית שְׁנֵאָה עַד שְׁלֹאוֹיְבִים הָיוּ לִי,

וּבִאֲמַת הִיָּה כֵּן שִׁיעֵקֵב שְׁנָא עֲשׂו שְׁנֵאָה גְדוּלָּה בְּגִלְל רְשָׁעוֹ יוֹתֵר מְשַׁנְּאֵת עֲשׂו לִיעֵקֵב עַד שְׂגָם עֲשׂו שְׁנָא אוֹתוֹ, לְכֶךָ אָמְרָה שִׁיָּהָא לָךְ סִמֵּן זֶה שָׁאֵם יָשׁוּב אֶף אַחִיךָ מִמֶּךָ, כְּלוּמַר שֶׁנִּקְלָ שְׁנֵאֲתוֹ בְּלִבְךָ כִּיּוֹן שְׁלֵא תִרְאֶה מְעַשְׂיו הִרְעִים וְאוּלֵי יִיטִיב מְעַשְׂיו בְּאֲמַת, אִז תִּדַּע שֶׁתִּשׁוּב חֲמַת אַחִיךָ מִמֶּךָ וְלִהְיוֹת כִּי אֶף גְּדוּל מַחֲמָה כְּמוֹ שֶׁכֶּתֵב הִרְבַּ מִשָּׂה אֶלְשִׁיךָ, לְכֶךָ הַזְּכִיר אֶף בִּיעֵקֵב וְחֲמָה בְּעֲשׂו שְׁשַׁנְּאֵת יַעֲקֹב לְעֲשׂו גְּדוּל מְשַׁנְּאֵת עֲשׂו לִיעֵקֵב, וְעֵינַי מֵה שֶׁכֶּתֵבְתִּי לְקַמֵּן בְּזֶה בַּפְּסוּק (לז, יח) וַיִּרְאוּ אוֹתוֹ מִרְחֵק וְגו'.

ה'פנים יפות' מבאר את הסיבה למה רבקה מכפילה את דבריה. בתחילה הוא שואל – כאשר קיימת שנאה בין צדיק לרשע, ממי היא מתחילה? הרבה אנשים מורגלים לחשוב שהשנאה מתחילה מן הרשע, אבל ה'פנים יפות' מאריך להוכיח שהשנאה מתחילה דווקא מהצדיק, כשיעקב ראה מדי יום את עשיו "ברשעתו" איך שהוא מרמה את אביו ועובר על העבירות החמורות שבתורה הוא שנא את עשיו. כי כשהצדיק רואה רשעות הוא שונא את זה – "משנאיך ה' אשנא".

זאת אומרת, שנקודת הראשית של השנאה התחילה מיעקב. מכיוון שקיים מצב של "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" וכל הרגשות שיש בלב האדם עוברים לזולת, ממילא עשיו מרגיש שיעקב שונא אותו, וזה גורם שעכשיו עשיו שונא את יעקב, כי זה פועל בהקרנה חוזרת. בדרך כלל המערכת הרגשית בין בני האדם פועלת במעגל הדדי, אם אתה שונא אותי – אני שונא אותך, אם אתה אוהב אותי – אני אוהב אותך, ולכן כשעשיו מרגיש שיעקב שונא אותו, גם הוא שונא את יעקב, וככה השנאה הולכת ומתגברת.

לכן, אומר ה'פנים יפות', כשיעקב רוצה לדעת מתי תיפסק השנאה אצל עשיו, הוא צריך לבדוק מתי נגמרת אצלו עצמו השנאה כלפי עשיו. שהרי השנאה של עשיו שרצה להרוג את יעקב, לא התחילה מעשיו אלא מיעקב ששונא את עשיו, וכתוצאה מכך עשיו שנא את יעקב עד כדי כך שרצה להרוג אותו, וזה מה שרבקה אומרת ליעקב.

רבקה אומרת ליעקב: מתי תחזור – כשעשיו יפסיק לשנוא אותך.
איך זה יקרה – למה הוא יפסיק לשנוא אותך?
זה יקרה – כשישוב אף אחיך "ממך".

בראשית פרק כז

פסוק מ"ד: וַיִּשְׁכַּבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֶחָדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב

חַמַּת אָחִיךָ:

פסוק מ"ה: עַד שׁוּב אֵף אָחִיךָ מִמֶּךָ וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר

עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה

אֲשַׁכַּל גַּם שְׁנִיכֶם יוֹם אֶחָד:

הפנים יפות מדייק דיוק נפלא שבפסוק מ"ה רבקה מוסיפה את המילה "ממך", ובכך הוא מבאר את הכפילות הנראית לעין בין הפסוקים. דהיינו, רבקה נותנת ליעקב סימן – מתי תדע שאפשר לחזור? כשאתה, יעקב, תרגיש שאתה כבר לא שונא אותו. ולמה תפסיק לשונא אותו? כיוון שבמשך תקופה ארוכה לא תראה אותו ולא תפגוש את הרשעות שלו, השנאה שלך תיחלש, כי תחשוב בליבך שאולי הוא כבר חזר בתשובה. ברגע שהשנאה תיחלש אצלך – ממילא גם אצל עשיו תיחלש השנאה כלפיו, כיוון שעשיו ירגיש שאתה מפסיק לשונא אותו, וכך תוכל לחזור בלי לחשוש מעשיו.

לפי זה אין כאן שום כפילות. פסוק מ"ד מדבר על המציאות – השנאה בליבו של עשיו, רבקה מצווה על יעקב לברוח עד שהמצב הזה ייפסק. פסוק מ"ה מדבר על הסימן – השנאה בליבו של יעקב, רבקה מגלה לו מתי ידע שאצל עשיו פסקה השנאה, זה יהיה כאשר אצלך, יעקב, תירגע השנאה. אז תדע שגם אצלו היא פסקה ותוכל לחזור.

יסוד הדברים מובאים גם בספר 'פה קדוש' להגאון רבי יצחק בן הגאון רבי חיים מוולאז'ין:

ספר 'פה קדוש'

"עַד אֲשֶׁר תִּשׁוּב חַמַּת אָחִיךָ עַד שׁוּב אָף אָחִיךָ". מֵהוּ כָּפֵל הַלְשׁוֹן. וּבְדַרְךְ דְּרוּשׁ נֹכַח לֹמַר שְׁזָהוּ כָּלֵל גְּדוּל אִם רוּצָה אָדָם לְדַעַת אִם יֵשׁ לְחֵבְרוּ כַּעַס עָלָיו, יְבַדֵּק בְּעֵצְמוֹ אִם לְבוֹ שְׁלֵם עִם חֵבְרוֹ גַּם חֵבְרוֹ שְׁלֵם עִמוֹ, עַל כֵּן אָמְרָה מֵהֵיכָן תִּדַע שְׁתִּשׁוּב חַמַּת אָחִיךָ "מִמֶּךָ" – בְּעֵצְמֶךָ, פְּרוּשׁ אִם לֹא יִהְיֶה לְךָ אֶצְלֶךָ שׁוֹם כַּעַס עָלָיו אִז תִּדַע שְׁגַם הוּא עִמָּךְ בְּלֵב שְׁלֵם.

שלושה יסודות ב"כמים" מדברי ה'פנים יפות'

מדברי הפנים יפות אנחנו לומדים כמה יסודות ב"כמים" – יסוד ראשון – הרגשות עוברים בין הלבבות אפילו למרחקים גדולים. שהרי המרחק בין יעקב (שהיה אצל לבן בחרון) לעשיו (שהיה בארץ כנען) הוא

מרחק של מאות קילומטרים, ובכל אופן כאשר יעקב יירגע מהשנאה, אפילו שעשיו נמצא במקום מאוד רחוק הוא ירגיש זאת על ידי ה"כמים" ויחוש שהרגש אצל יעקב השתנה.

יסוד שני – בדרך כלל המצב הרגשי הוא תוצאה של יחס הדדי. דהיינו, כשאני אוהב אותך אתה תאהב אותי וכשאני שונא אותך אתה תשנא אותי, וממילא מגיע היסוד השלישי.

יסוד שלישי – התחושות ניתנות לשינוי והן לא מוכרחות להישאר לנצח. למרות שליעקב הייתה סיבה אמיתית לשנוא את עשיו, המצב יכול להשתנות. איך זה יקרה? על ידי שיעורר בתוך ליבו מחשבות חיוביות על עשיו, ויחשוב למשל שעשיו כבר חזר בתשובה. ברגע שתיחלש השנאה של יעקב, עשיו ירגיש שמהו השתנה אצל יעקב, וממילא תיחלש אצל שניהם השנאה.

"ממך" אצל המחנך וההורה

הרבה פעמים כשהתייעצנו עם הרב הופמן על קונפליקטים חינוכיים בין מחנכים לתלמידים ובין הורים לילדים, הוא היה מצביע על הפתרון הנעוץ במילה "ממך". הרב הופמן היה קורא בניגון מיוחד את הפסוק: "עד שוב אף אחיך ממך", כלומר "ממך המחנך" "ממך ההורה", השינוי מתחיל ממך. כאשר אצלך בלב יירגעו הכעס, האכזבה, השנאה וחוסר הסבלנות כלפי הילד והתלמיד ותהפוך את הרגש בלב 'שלך' מרגש שלילי לרגש חיובי. אתה צריך לשדר לילד אהבה, שאתה מנסה להבין אותו, ברגע שתשדר לו שאתה מנסה לדאוג להצלחתו, שיש בכך אמון מלא שהוא מסוגל להשתנות ולהתגבר, ממילא הוא ירגיש את ה"כמים" החיובי "ממך", וזה ייתן לו כוח לשנות את התנהגותו ולהתאמץ להגיע לתפקוד טוב.

חס וחלילה אין כאן האשמה של המבוגרים על ההתנהגות השלילית של התלמידים והילדים, אבל אנחנו המבוגרים צריכים לדעת שלמערכת הרגשית בינינו יש כוח ומשקל עצום. זה משפיע על ההתנהגות שלהם, וכשאנחנו המבוגרים נתאמץ לשדר "כמים" חיובי זה יקרין אליהם וייתן להם כוח להתגבר ולהיות טובים.

דווקא בגלל שאנחנו המבוגרים מודעים להשפעה של המערכת הרגשית חובה עלינו להתאמץ לשנות אצלנו את התחושה ולשדר להם "כמים" חיובי, על ידי שנשדר לילדים הצעירים אמון ואהבה זה יעזור להם להתגבר ולהשתנות לטובה.

הרב הופמן היה מחדד – אנחנו המבוגרים נוטים לחשוב שהילד מושחת או בעייתי, אבל לעתים רבות האמת היא לא כך, פשוט לנו אין 'עצבים' או סבלנות אליו, הילד מרגיש את חוסר הסבלנות אליו, והוא מגיב בהתנהגות בעייתית. אתה יודע איך הבעיה תיפתר? איך ההתנהגות שלו תשתנה לטובה? "עד שוב אף אחיך ממך" כשאתה תירגע ותתייחס אליו ברוגע ותאהב אותו באמת, הוא ירגיש את זה וזה יגרום לו להשתנות. ההתנהגות של האדם מושפעת מהיחס שהסביבה מקרינה אליו, כשאנחנו המחנכים נחזק את ה"כמים" החיובי, כשאנחנו נגיע למצב של "שוב אף אחיך ממך", זה יגרום לו להתנהג טוב.

עיקרון ה"כמים" מלמד שהאדם מתנהג ומגיב להקרנה הרגשית שהוא מרגיש מהסביבה שלו. דהיינו, ההקרנה הרגשית משפיעה על ההתנהגות, על השליטה העצמית ועל כוחות הרצון של הילד והתלמיד. כללו של דבר – הקרנה שלילית פוגעת בתפקוד וגוררת התנהגות שלילית, ואילו הקרנה חיובית בונה את הילד ומשפרת את התנהגותו לטובה.

בשיעור 5 נעסוק בצד המעשי ונלמד ביסודיות כיצד לפעול כשהילדים מתנהגים באופן קבוע בהתנהגות שלילית – איך אנו כמחנכים אמורים להגיב רגשית? כיצד מפעילים את כוח האמון במצבים מורכבים כאלו? נרחיב על כך בהמשך, אבל דבר ראשון חשוב שנבין – כשאנחנו באים בטענות לילדים על ההתנהגות הבעייתית שלהם למרות שאנחנו בטוחים שזה יגרום להם להשתנות, ההשפעה של זה תהיה הפוכה ותגרור תוצאה שלילית. כפי שהיה הרב הופמן משנן למחנכים תדיר – "עד שוב אף אחיך – ממך". המפתח לשינוי נמצא אצלך. ככל שהמחנך יגביר בתוכו פנימה את היחס החיובי, כך בהכרח יושפע התלמיד, יתמלא בכוחות חדשים וישנה את התנהגותו לטובה.

התאמצתי לשנות אצלי בלב למחשבה חיובית

במסגרת סדרת השיעורים שמסרתי למחנכים בענין ה"כמים", שיתף אחד הרבנים המשתתפים בסיפור מדהים שקרה לו בדיוק באותה תקופה.

הוא סיפר שלפני תקופה קיבל תפקיד בישיבה לצעירים (גילאי 15), כממלא מקום המוסר שיעור פעם בשבוע במקום המלמד הקבוע. כידוע בכל מערכות החינוך, ביום שהמחנך הקבוע לא נמצא ובמקומו מגיע לכיתה ממלא מקום הילדים נוטים לעשות בעיות. כך היה גם אצלו. במיוחד בלט תלמיד אחד שמאוד הפריע לו, זה היה נער מוכשר, 'חברמן', שישב בסוף הכיתה וידע בדיוק איך להשחיל מילה או לשאול שאלה שתפריע לרצף השיעור ותצחיק את כולם. למחנך היה קשה מאוד להתמודד איתו.

המצב החמיר עד שהמחנך ניגש להנהלת הישיבה לקבלת עזרה ובסופו של דבר הציב להם אולטימטום – או שאתם מוציאים אותו מהשיעור, או שאני עוזב. הוא היה ממש אובד עצות ולא ידע מה לעשות.

"בדיוק אז" סיפר המחנך "שמעתי את השיעורים שלך בשם הרב הופמן על יסוד ה"כמים", וחשבתי לעצמי: מה אני יכול לשפר בבחינת "עד שוב אף אחיך ממך"? אולי המחשבה וההרגשה השלילית שלי כלפי הבחור רק מחזקת אצלו את ההתנהגות השלילית? הרי עצם זה שאני כועס ועצבני עליו יוצר 'גלגל חוזר' שגורם לו להמשיך. החלטתי שאני מנסה לשנות את המבט הפנימי שלי עליו, חיפשתי בתוכי נקודה טובה אחת שאני רואה בו. חשבתי על היחס החיובי שלו לחברים, ואיך שהוא דואג לבחורים חלשים. כל זה היה ביני לבין עצמי, אפילו לא סיפרתי לא לאשתי ולא לרבנים אחרים, זו הייתה עבודה פנימית אצלי בלב."

"למחרת" הוא מתאר "נכנסתי ללמד כרגיל. לא אמרתי לו שום דבר מיוחד. הדבר היחיד שהשתנה היה הרגשה דקה בתוך הלב שלי, שאף אחד לא ידע עליה. כבר באותו שיעור הרגשתי הקלה בהתנהגות שלו – הוא הפריע פחות. אחרי שבוע הוא שינה את ההתנהגות שלו והתחיל להקשיב, וכעבור מספר שבועות התחוללה מהפכה של ממש – לא רק שהוא הפסיק להפריע, אלא עבר לשבת קרוב אלי והפך לאחד התלמידים הטובים בשיעור. השינוי אצלו גרם לכל שאר התלמידים ללמוד טוב יותר ולאהוב את השיעור."

סיים אותו מחנך בהתרגשות: "ראיתי בחוש כיצד ה"כמים" עובד. בגלל ששיניתי אצלי את ה'ממד', בלי שום פעולה חיצונית אקטיבית – המציאות השתנתה אצלו לחלוטין והוא הפך לאחד התלמידים הכי טובים."

זה סיפור נפלא שממחיש איך אנחנו המבוגרים יכולים לחולל שינוי אצל התלמיד דרך הרגשות. כשהוא מרגיש "כמים" חיובי מוקרן אליו – זה נותן לו כוח להשתנות.

צריך להדגיש שוב שחלילה אנחנו לא מאשימים את המחנכים בבעיות של התלמידים. המסר הוא שיש בידינו כלי אדיר ועוצמתי שנקרא "כמים", שדרכו ניתן לחולל שינויים לטובה. על ידי הקרנה של רגשות חיוביים ואמון – אפשר לבנות את התלמיד מחדש ולשנות את התנהגותו לטובה.

הכיתה הבעייתית – כולם נהיו בני תורה

בקבוצת מחנכים שיתף אחד המשתתפים בסיפור אישי על עצמו. הוא סיפר שכשהיה ילד, הילדים בתלמוד תורה שלו היו מאוד מופרעים, ותמיד שררו מריבות קשות בינם לבין הצוות. למרבה הצער, רבים מבוגרי אותו תלמוד תורה אינם שומרים תורה ומצוות כיום, כיוון שהמחנכים לא ידעו כיצד להתמודד איתם. גם הכיתה שלו הייתה קשה מאוד בהתנהגות, מדי שנה המחנך החדש סבל מהם, והם סבלו ממנו.

הכל השתנה כשהגיעו לכיתה ח'. בתחילת השנה הגיע לתלמוד תורה מחנך חדש. כבר ביום הראשון הוא הפתיע את התלמידים ואמר: "אין לי כוח ללמד, אז בואו נצא לגינה." למחרת שוב אמר: "היום גם אין לי כוח ללמד, בואו נפטט ונשחק." כך, מתחילת השנה, הוא היה רגוע ולא לחוץ ללמד. הוא השקיע את הזמן בבניית קשר טוב עם התלמידים. תוך שבוע המצב התהפך מן הקצה אל הקצה – ממצב שבו הם מפריעים ומחפשים איך לעצבן את המחנך, הם הגיעו למצב שבו הם מעצמים התחננו למחנך שיתחיל ללמד אותם. כולם התחילו להתעניין בלימוד, והייתה להם שנה נפלאה הן בלימודים והן בהתנהגות.

הוא תיאר את מה שקרה שם כ"נס". משום שבמשך השנים רוב הבוגרים של בית הספר נשרו מדרך התורה, אבל בכיתה שלו – בזכות אותו מחנך – הכל התהפך וכיום כולם בני תורה. זאת הייתה כיתה מופרעת שכולם התייאשו ממנה ואיש לא האמין שהם מסוגלים להשתנות, ולבסוף כולם השתנו לטובה.

בסיום דבריו הוא סיפר שלאחר שנים, כל תלמידי הכיתה גדלו והפכו לדמויות משפיעות ומנהיגים – אחד מכהן כרב בקהילה בחו"ל, אחד

ראש כולל ואחד מחנך, למרות שמלכתחילה היה נראה בלתי אפשרי שיצאו מהכיתה הזאת אנשים ערכיים.

זהו כוחו של ה"כמים". בצורה כזו, נוצר אצל הילדים חשק אמיתי להתאמץ ולעשות למחנך 'נחת רוח', לשנות את התנהגותם לטובה. כשהמחנך משנה את ההסתכלות והמחשבה על התלמידים – ממחשבה של כעס ואכזבה למחשבת "כמים" חיובית – זה גורם למהפכות בנפש התלמיד. אי אפשר לתאר את ההשפעה העצומה של כוח זה. כמה כוח יש ב"ממך" – ממך המחנך.

אומר להם בפרצוף כולכם מופרעים תינוקיים

לפעמים מחנך בתחילת השנה בא הביתה, ואומר לאשתו "השנה קיבלתי כיתה דפוקה, כל הילדים מופרעים, תינוקיים ובלי רמה." לפי מה שעכשיו למדנו בענין ה"כמים" צריך לדעת שהמילים שהוא אומר לאשתו או מה שהוא חושב בליבו, זה כאילו שהוא ייכנס לכיתה ויאמר לכולם "בוקר טוב ילדים, כולכם ילדים דפוקים, מופרעים ותינוקיים."

התחושות עוברות מלב אל לב והמחשבות השליליות שלנו משודרות ללב של הילדים. הם מרגישים את זה וזה לא נותן להם חשק להשתפר, הם ישנאו את המורה שחושב עליהם מחשבות שליליות, וההתנהגות שלהם תהיה יותר שלילית רק בשביל לעצבן אותנו.

אנחנו כהורים וכמחנכים צריכים לשנות את המחשבות שלנו עליהם למחשבה חיובית, ואז התלמידים ירגישו את זה וירצו ויתאמצו להשתפר. המחנך יאמר לעצמו בתוך לבו – "וואו, השנה קיבלתי כיתה מאוד מאתגרת, לילדים יש הרבה מרץ ואנרגיה, הלוואי ואצליח לעזור להם לשלוט להתחנך ולהתקדם לרמה גבוהה."

לפעמים מחנכים אומרים לתלמידים "הדור שלכם מושחת", "איך בכלל אפשר לגדול בתורה היום עם כל הטומאה שמסתובבת", "הרמה שלכם רדודה!"...

לא רק שלא נכון לומר את זה, אלא גם לא טוב לחשוב את זה בלב. אם תשדר להם שהם בעייתיים זה לא ייתן להם חשק להתגבר ולהשתנות – אדרבה, הם יישארו במצב שלהם. לעומת זאת אם המחנך ישדר להם שהם מוצלחים, שיש להם כוחות עוצמתיים להתגבר

ולהתעלות, אם הם יבינו ממנו שלמרות שהם מתמודדים עם ניסיונות קשים הוא מאמין שהם חזקים וגיבורים ומסוגלים להתגבר – זה ייתן להם כוח להתגבר ולהתקדם והם יצליחו.

המחנך שבכה ששנא תלמיד

לאחרונה שיתף אותי מחנך בסיפור מדהים על הכוח הכביר של ה"כמים" – הוא מחנך בכיתה ז' (גיל 12) כבר 30 שנה, בכל שנה הקשר שיש לו עם הילדים ועם ההורים מאוד מיוחד. שנה אחת היה לו תלמיד שהתנהגות שלו הייתה ממש בלתי נסבלת – כולם שנאו אותו, הוא היה מציק וגונב, ילד מלוכלך. "לצערי" הודה המחנך "גם אני הייתי במצב של שנאה כלפיו."

"לילה אחד" הוא מספר "אני יושב בבית ומכין שיעור, פתאום אני מוצא את עצמי בוכה ומתפלל להקב"ה, אני אומר להקב"ה "כל חיי אני מלמד ילדים ומאוד אוהב ללמד אותם, הקשר שלי איתם מאוד טוב, אף פעם לא קרה לי ששנאתי תלמיד! מה קורה לי שאני חש שנאה כלפי תלמיד? ריבונו של עולם, אני מתפלל ומתחנן שהרגשת השנאה שבליבי תשתנה, ושצליח לאהוב את התלמיד."

"למחרת נכנסתי לכיתה כרגיל" הוא מתאר "לא החלפתי איתו מילה, לא עשיתי שום דבר חיצוני. הדבר היחיד שהשתנה היה הבכי והתפילה של הלילה הקודם. והנה, כבר בימים הראשונים קרה משהו באוויר. נוצר בינינו קשר טוב יותר, ולאט לאט התלמיד התחיל להתקרב." סופו של דבר: אותו ילד הפך לתלמיד אהוב, סיים את השנה כאחד המצטיינים, שינה את התנהגותו ואפילו שיפר את הופעתו החיצונית. "ומה שהכי מדהים," סיים המחנך "שאף אחד לא דיבר איתו מילה על מצבו. הכל היה בזכות התפילות וה"כמים" – ההרגשה בלב שלי שהפכה משנאה לרחמים ואהבה."

מסיים אותו מחנך: "אני לא מאמין שאם הילד הזה היה הולך לטיפול פסיכולוגי הוא היה מתקדם אפילו חצי ממה שהוא התקדם, אי אפשר לתאר איזה מהפכה של חשק ורגש חיובי "כמים" של מחנך יכול לעשות לתלמיד להשתנות לטובה."

ה"כמים" בתוך הכיתה והבית

לסיכום, אנחנו כהורים וכמחנכים צריכים להיות מודעים לעוצמת ההשפעה שיש לתחושות ולרגשות שבתוך ליבנו על הילדים, לכוח שיש ב"ממך" ההורה והמחנך. התחושות שלנו מאוד משמעותיות למערכות הרגשיות בינינו ההורים והילדים, וגם אם קשה לנו לקבל את הרעיון שהרגשות עוברים למרחקים, בוודאי שמה שקורה בתוך ד' אמות של הבית והכיתה עובר בעוצמה.

כשילד בא ואומר "הרב שונא אותי" או "הוא מתנקם בי", אל תבטל את דבריו בטענת "חוצפה". ברגש הפנימי שלו יש גרעין של אמת. אולי בדמיון הוא ניפח את זה, אבל הוא קולט משהו אמיתי שקיים בלב המורה וצריך לנסות ללמד אותו להתמודד עם הקושי הרגשי הזה.

הרב הופמן תמיד היה אומר על עצמו: אף פעם אני לא מבטל שום רגש שאדם מביע כלפיי. אפילו אם הוא טוען שאני שונא אותו, אני לא מבטל את ההרגשה שלו אלא בודק את עצמי. גם רגש של ילד קטן יש בו משהו אמיתי ואני לא מבטל אותו, אם הוא אומר "אבא למה אתה עצבני עלי" – כנראה יש בזה אמת, ואני תמיד בודק בתוכי – למה הוא מרגיש ככה? מה גורם לו להרגיש את זה? אני לא מבטל אותו.

